

Кучер Г.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів*

Київського національного торговельно-економічного університету

Kucher G.V.

*Candidate of Sciences (Economics),
Associate Professor of the Department of Financial
Kyiv National University of Trade and Economics*

ДЕРЖАВНЕ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

STATE FUNDING OF SOCIAL PROTECTION IN TRANSITIONAL ECONOMIES

Анотація. Статтю присвячено розкриттю теоретичних та практичних питань формування і реалізації фінансової політики держави в соціальній сфері в умовах трансформаційної економіки. Розкриваються чинники і підходи фінансування соціального захисту. Проведено аналіз державного фінансування та показників соціальної захищеності населення в Україні. Визначено складності фінансування соціальної сфери в Україні. Зроблено висновки та узагальнення щодо удосконалення фінансування соціального захисту в трансформаційній економіці.

Ключові слова: фінансова політика в соціальній сфері, система соціального захисту населення, державне фінансування соціального захисту, соціальні ризики, видатки соціального спрямування, пенсійний фонд.

Вступ та постановка проблеми. Державні фінанси відіграють визначальну роль в забезпеченні соціального захисту громадян, що пов'язано з виконанням соціальної функції шляхом здійснення видатків соціального призначення. Обсяги фінансових ресурсів, що перерозподіляються за допомогою державних видатків на соціальний захист і соціальну сферу, визначаються багатьма чинниками, обумовленими не лише геополітичними, історичними, національними та економічними передумовами. В умовах циклічності економічного розвитку, відсутності достатніх ресурсів у країнах, що знаходяться в стані рецесії чи визначаються з суспільною філософією щодо формування різного роду фондів для забезпечення достатності життєвого рівня усіх громадян країни, постійно постають питання щодо частки ВВП, яка має перерозподілятися для фінансування таких видатків, суспільних наслідків, ефективності механізмів такого перерозподілу, суспільної безпеки та ризиків, що з цими питаннями пов'язані з урахуванням відкритості національних кордонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед вагомих наукових розробок основних засад фінансового забезпечення соціального захисту та державного фінансування соціальної сфери можна виділити праці таких зарубіжних вчених як Ерхард Л., Бланкарт Ш., Б'юкенен Дж., Вагнер А., Волгін М., Кейнс Дж.М., Масгрейв Р., Ойкен В., Хайек Ф., Хеллер Х., та інших, а також вітчизняних вчених: Баранник Л., Боголіб Т., Василик О., Воронкова В., Кириленко О., Лисяк Л., Лібанова Е., Тропіна В., Федосов В., Чугунов І. та інших. Водночас, враховуючи загальносвітові тенденції зростання суспільних видатків на її фінансування та загострення соціальної напруги в розвинених країнах і тих, що розвиваються, дане питання залишається надзвичайно актуальним.

Важливим при проведенні сучасних досліджень є визначення базових підходів формування й реалізації державної фінансової політики у соціальній сфері та варіативної компоненти, яка залежить від внутрішніх та

зовнішніх чинників, що дозволить враховувати особливості соціально-економічного розвитку країни, визначати цілі та механізм їх досягнення.

Метою статті є розкриття теоретичних та практичних питань формування і реалізації фінансової політики держави в соціальній сфері та визначення особливостей фінансування соціального захисту в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Поширення наукових підходів розбудови системи соціального захисту пов'язане з розвитком суспільних наук та надбань у фінансово-економічній сфері. Фундаментальним питанням суспільного договору є легітимація прав власності та затвердження основних принципів розподілу матеріальних благ, згідно контрактаріанській традиції, внаслідок укладення гіпотетичної угоди незалежними раціональними індивідами.

Виділяють три головні моделі сучасної соціальної держави (Т.А. Ріттер, Роулз та ін.) [1, с. 140–142]: «позитивна держава» (США); власне соціальна держава (Велика Британія); «держава добробуту» (Нідерланди). Зазначені моделі не існують в чистому вигляді, «мають тенденцію переходу від однієї до іншої», що відображає взаємозв'язок і взаємозалежність соціальної політики держави й функціонування та розвитку останньої. Виокремлюючи елементи моделі соціальної держави відбувається корекція її вагових центрів та уточнення чинників, що сприяють удосконаленню механізму її функціонування та інститутів управління нею. Це дозволяє виділити найбільш важливі сфери впливу державного регулювання та покращення фінансової політики в соціальній сфері за формальною ознакою: суб'єктів (населення, домогосподарства, юридичні особи, органи державної влади), об'єкти управління (трудові, соціальні, фінансові, бюджетні, страхові відносини, зарплата й доходи населення, соціальні платежі та виплати до бюджетних та цільових державних і недержавних фондів, соціальна інфраструктура, соціальні послуги, ринок праці, безробітні та громадяни, що потребують соціального захисту),

систему соціального захисту в цілому як складову фінансової системи та механізм її функціонування, у тому числі особливості національної нормативно-правової бази. При цьому можуть застосовуватися правила дистрибутивної справедливості та категоричної справедливості. «Щодо дистрибутивної справедливості є різні погляди, і небагато хто наполягав би на повній реалізації правила максимуму¹, але існує майже загальна згода стосовно потреби межі забезпечення і підтримання певного мінімального рівня добробуту» [2, с. 55].

В наукових працях та нормативно-правових актах різних країн використовуються терміни «соціальний захист», «соціальне забезпечення», «соціальна допомога», «соціальні гарантії» та «соціальне страхування». Зазначені терміни відображають фінансово-економічні відносини у соціальній сфері та її складові, але не є тотожними і розглядаються нами як соціальні амортизатори.

Захист від соціальних ризиків передбачає формування компенсаційних механізмів, що дозволяє мінімізувати втрати (та збитки) від їх настання з державних та недержавних джерел. Останні визначаються залежно від видів соціальних ризиків, у тому числі можуть передбачати застосування страхових механізмів формування та використання ресурсів фондів соціального страхування.

Базовими принципами функціонування системи соціального захисту є соціальні гарантії, солідарність поколінь, соціальна справедливість, соціальна рівність. З метою вдосконалення механізму реалізації соціально-економічних відносин у суспільстві можуть закладатися й інші соціальні принципи, що дозволить підвищувати рівень соціальної захищеності та життєвий рівень громадян, єдність суспільства в визначенні пріоритетів і фінансуванні базових суспільних цінностей. Важливу роль в цьому відіграють національні особливості й традиції, що впливають на соціально-економічні пріоритети держави і визначають засади стратегії суспільного розвитку. Зазначені взаємозв'язки консолідують або роз'єднують суспільство, впливають на фінансову політику у соціальній сфері, джерела наповнення соціальних фондів, частку державного фінансування та напрями соціальних видатків, соціальну стабільність та безпеку в державі, що у сукупності визначає розвиток суспільства.

Функціонування фінансів соціального захисту передбачає запровадження відповідних інститутів, що дозволяє реалізувати державну фінансову стратегію та тактику в соціальній сфері. Інституційна складова розвитку соціальної сфери та соціального забезпечення впливає на базові засади та механізм реалізації фінансової політики у соціальній сфері. Ринкові умови ведення фінансово-господарської діяльності активізують використання державних та недержавних, внутрішніх та зовнішніх джерел фінансових ресурсів, мотиваційних чинників щодо формування, накопичення та ефективного використання відповідних фондів фінансових ресурсів як окремими особами, інституціями, так і держави в цілому.

Важливою умовою для реалізації фінансової політики в соціальній сфері є формування та використання відповідних фондів фінансових ресурсів, що впливає на своєчасність та результативність її реалізації. Проголошені, але не забезпечені фінансово соціальні програми та заходи не дозволяють дотримати відповідних соціальних норм та

нормативів. Останні, з одного боку, регламентують прийнятний в державі рівень споживання матеріальних благ та послуг, що закріплені національним законодавством та виступає основою для визначення розмірів основних соціальних гарантій – дохід на члена сім'ї, мінімальна заробітна плата, пенсія [3, с. 125].

Масгрейв Р. визначав проблему в ефективності соціального забезпечення та найкращими рішенням він вбачав превентивне забезпечення та пряму фінансову допомогу, розмір якої залежить від рівня доходів та ставок оподаткування, відповідно до застосовуваного підходу надання державної (суспільної) фінансової допомоги та фіскального навантаження, що, на нашу думку, є надзвичайно важливим для врахування при формуванні та реалізації фінансової політики в Україні. При цьому, ним акцентовано увагу на те, що допомога на бідність має бути вибірковою, а не загальною політикою та використовувати різні підходи: селективні програми, коли їх метою є забезпечення мінімального рівня доходів; універсальні програми, коли суб'єкти отримують однаково допомогу та платять податки за однаковою ставкою; та «знижуюча субсидія до заробітної плати», коли надаються податкові кредити на трудовий дохід для стимулювання трудової мотивації тим, хто не заробляє доходів, чи для неповних сімей тощо. «Схема однакової для всіх соціальних виплат або не задовольнятиме потреб найбідніших, або, якщо вона буде адекватною з точки зору задоволення потреб, вимагатиме дуже великих бюджетів». Перерозподіл має відрізнитися як за отримувачами, так і надавачами допомоги [2, с. 94].

Стосовно забезпечення системи соціального захисту Масгрейв Р. пропонував «систему субсидій, яка б підтримувала її в умовах старіння населення, або ще також має бути поточне фінансування з виплатами, індексованими залежно від змін середнього доходу на душу населення. Справедливість між поколіннями ринки забезпечити не можуть, займатися цим має держава» [2, с. 153].

Складність соціального страхування незахищених верств населення вбачається в забезпеченні справедливості при розподілі та мінімізації ризиків (в термінах та за наявності чи відсутності невизначеності). Державна політика має активно вирішувати дане питання та враховувати фактори, які спонукають людей уникати страхування для того, «щоб завбачливі їх потім виручали», тому, на думку Масгрейва Р., варто розглядати суспільну систему страхування як суспільну справу, що дозволяє уникати занадто складних регуляторних заходів при запровадженні обов'язкового приватного страхування.

Функціонування державної системи соціального страхування має свої відмінності, що відображають не лише історичні та національні особливості, але й економічні та демографічні чинники. Так, в умовах стабільного відтворення населення ресурсне забезпечення формується «на засадах платоспроможності» і не формує нерівності між різними поколіннями, але в умовах старіючого суспільства може відбуватися переобтяження молодших поколінь, для чого варто формувати резервні накопичення.

Для трансформаційних економічних систем, зокрема України, питання соціального забезпечення є надзвичайно актуальним, особливо в умовах погіршення демографічної ситуації, зростаючих потреб населення у соціальному захисті, значних обсягів трансфертів з державного бюджету до державних соціальних фондів в умовах дефіциту фінансових ресурсів.

Україна в Конституції гарантує усім громадянам «...право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової

¹ Правило максимуму (критерій Вальда) розглядає характеристику критеріїв обґрунтування господарських рішень в умовах невизначеності. Називають критерієм песиміста, оскільки він орієнтується на кращий з гірших результатів. За цим критерієм обирається стратегія, що гарантує максимальне значення найгіршого виграшу (стратегія фаталізму).

втраги працездатності, втраги годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом» [4, ст. 46]. «Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними». У випадку, коли пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги є основним джерелом існування, то вони «...мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом». «Якість життя населення значною мірою залежить від пенсійного забезпечення людей похилого віку та впевненості у завтрашньому дні осіб, які працюють» [5].

З 2012 р. [6] як суспільні пріоритети визначено «... збереження та прискорення людського розвитку шляхом підвищення ефективності та забезпечення стабільності соціального захисту, поліпшення якості і доступності медичної допомоги та освіти», важливим було і залишається і на даний час детінізація «... економіки і доходів громадян, що забезпечить збільшення надходжень бюджетів та фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування без посилення фіскального навантаження та з дотриманням принципу справедливості при наданні суспільних послуг».

До видатків соціального спрямування в Україні належать видатки на охорону здоров'я, освіту, духовний та фізичний розвиток, соціальний захист і соціальне забезпечення. Бюджетні видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення передбачають фінансування соціального захисту у випадку непрацездатності, пенсіонерів, ветеранів війни та праці, захист сім'ї, дітей та молоді, безробітних, допомог у вирішенні житлових питань, соціального захисту інших категорій населення, фінансування фундаментальних та прикладних досліджень і розробок у сфері соціального захисту та іншої діяльності щодо соціального захисту, що передбачено діючим законодавством на 2016 р. [7; 8].

Розміри соціальної допомоги в Україні та одержані трансферти в даній сфері тривалий час зростають, виключення було у 2014 р., коли в абсолютних розмірах даний показник скоротився на 53% до попереднього року і становив 311 360 млн грн, але вже у 2015 р. зріс і становив 658 465 млн грн. Має місце коливання частки соціальної допомоги населенню у відсотках до ВВП (найменшою вона була у 2014 р. та становила 19,87%, а найбільшою у 2009 р. – 39,92%) [9].

У 2015 р. видатки соціального спрямування зведеного бюджету України становили 377,7 млрд грн та зросли на 68,7 млрд грн (більше ніж 22%) (див. рис. 1). При цьому їх частка у складі видатків зведеного бюджету скоротилася в 2015 р. на 3,5% і становила 55,6%. Максимальне значення протягом 2011–2015 рр. було в 2013 р. і становило 64,4%, а найнижче у 2015 р. Варто відмітити, що у цей період частка таких видатків місцевих бюджетів становила 81,5% [10, с. 43]. Видатки зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення на 2016 р. передбачено в обсязі 251 227,7 млн грн (30%) [7].

Значну роль у фінансуванні видатків місцевих бюджетів становлять трансферти, зокрема субвенції на соціальний захист населення. В 2015 р. вони становили 36,4% міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, що на 1,9% менше, ніж у 2014 р. В абсолютних показниках розміри цих субвенцій зросли на 26,6% і становили 63,3 млрд грн.

Пенсійне забезпечення відіграє провідну роль у системі соціального захисту та пов'язане з багаторівневим та багатовекторним розподілом та перерозподілом фінансових ресурсів. Пенсія виступає інструментом фінансового забезпечення населення, що застосовується для окремих осіб, визначається діючим в країні законодавством та пов'язана з функціонуванням системи державного та недержавного пенсійного захисту. Зазначена система відображає загально сформовані та закріплені законодавчо засади, принципи, механізми функціонування.

Українське законодавство «гарантує всім непрацездатним громадянам України право на матеріальне забезпечення за рахунок суспільних фондів споживання шля-

хом надання трудових і соціальних пенсій»; «... соціальну захищеність пенсіонерів шляхом встановлення пенсій на рівні, орієнтованому на прожитковий мінімум, а також регулярного перегляду їх розмірів у зв'язку зі збільшенням розміру мінімального споживчого бюджету і підвищенням ефективності економіки» [12]. В національному законодавстві визначено права громадян на такі трудові пенсії: за віком; по інвалідності; у разі втраченого годувальника; за вислугу років.

Солідарна система пенсійного забезпечення акумулює ресурси в Пенсійному фонді України. Внески до державних соціальних та Пенсійного фондів вилучаються централізовано на підприємствах, які працюють «чисто» (без використання «сірих схем»), «зарплат у конвертах» і т.д., або від суб'єктів, які сплачують єдиний податок; накопичувальна складова системи пенсійного страхування тільки починає працювати; при високому рівні тінізації економіки не всі під-

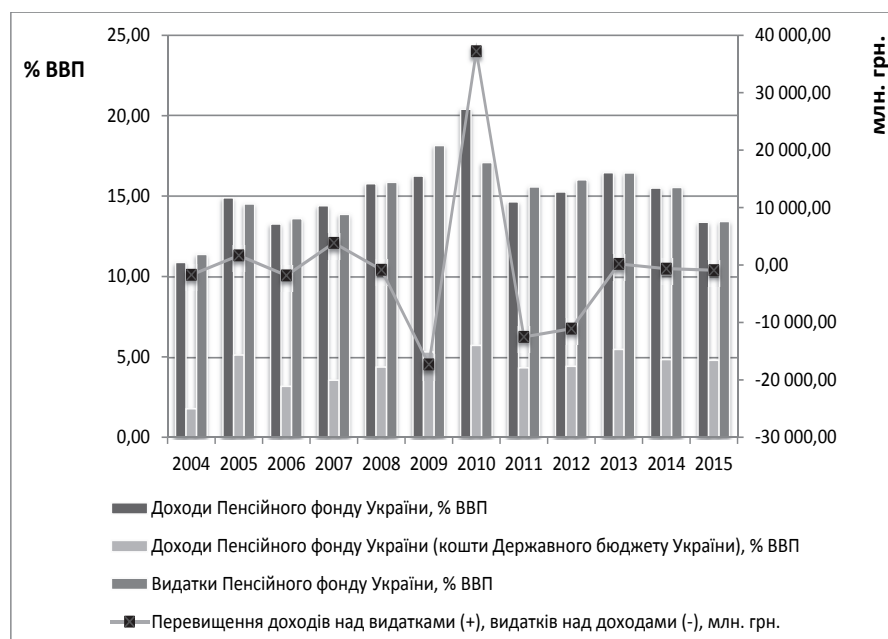

Рис. 1. Видатки соціального спрямування зведеного бюджету України у 2004–2015 рр.

Примітка. Побудовано за даними Міністерства фінансів України [7], Пенсійного фонду України [11], Державної служби статистики України [9]

приємства готові показувати реальні зарплати і платити всі податки, відрахування в пенсійні та страхові фонди, а це негативно впливає на формування ресурсів НПФ, їх потенціал, кількість таких фондів та кількість їх учасників.

Фінансування видатків Пенсійного фонду, як правило, відбувається за рахунок власних надходжень фонду. За стабільної позитивної динаміки показників відтворення населення формування ресурсів фонду забезпечує своєчасність і повноту фінансування відповідних пенсійних виплат та дозволить використовувати ресурси на інвестиційні цілі. Це дозволяє формувати майбутні надходження для підвищення рівня пенсійного захисту.

В умовах природного скорочення населення, зовнішньої трудової міграції відбувається скорочення надходжень до пенсійних фондів. А це впливає на ресурсну базу пенсійних фондів, виникнення бюджетних дефіцитів, пошук джерел фінансування тощо. Показники чисельності населення, надходжень і витрат Пенсійного фонду України подано в таблиці 1.

В цілому доходи Пенсійного фонду України в 2015 р. зросли на 227 232,2 млн грн у порівнянні з 2004 р., що відображає зміни в розмірі 2,5 відсотків ВВП. При цьому частка надходжень коштів від державного бюджету зросла на 2,71% ВВП, що в абсолютних розмірах відображає зростання на 886 68,4 млн грн у 2015 р. в порівнянні з 2004 р. За весь проаналізований період з державного бюджету до Пенсійного фонду України було перераховано 602 350,7 млн грн.

Наведені в таблиці 1 дані свідчать, що лише у 2007, 2010 та 2013 рр. доходи Пенсійного фонду України перевищували видатки. В інші роки мало місце від'ємне сальдо бюджету Пенсійного фонду, що фінансувалося шляхом отримання казначейських, з єдиного казначейського рахунку, або інших позик. Повернення позик відбувалося в межах фінансових можливостей Пенсійного фонду України. «Загальна сума позик, наданих у 2011 р., становила 43,4 млрд грн. Протягом року на їх погашення було спрямовано 31 млрд гривень. Залишок непогашених сум позик станом на 1 січня 2012 р. становив 12,4 млрд грн» [11]. Важливим чинником зростання

витрат стали витрати, пов'язані із виконанням судових рішень за позовами одержувачів пенсійних виплат. Так, наприклад, за судовими рішеннями протягом 2011 р. було проведено виплат на суму 5,9 млрд грн, що зумовило зростання дефіциту коштів Пенсійного фонду. Позики Пенсійного фонду України у 2014 р. становили 968,9 млн грн, а в 2015 р. – 38 461,1 млн грн.

На увагу заслуговують також наведені в таблиці дані щодо чисельності пенсіонерів в контексті впроваджуваної соціальної політики, спрямованої на підвищення пенсійного віку громадян. З одного боку, ми бачимо незначні коливання частки пенсіонерів в загальній чисельності населення, в середньому вона становить 29,5% за 2004–2015 рр. З іншого боку, відбувається постійне природне скорочення чисельності населення України. Найбільші його показники мали місце у 2004–2005 рр. : 334 004 та 355 879 осіб відповідно.

Відбувається зростання ВВП на душу населення в національній валюті з 7,25 тис. грн у 2004 р. до 46,11 тис. грн у 2015 р., що має свідчити про значне покращення життєвого рівня населення. Але проведене дослідження свідчить, що покращення має нестійку тенденцію, яка пов'язана з девальвацією гривні. Внаслідок цього ВВП на душу населення в перерахунку на долари США свідчить про його зростання у 2004–2013 рр. з 1,36 тис. дол. США до 4,18 тис. дол. США у 2013 р. У 2014–2015 рр. відбулося скорочення даного показника до 2,11 тис. дол. США у 2015 р. В країнах ЄС показник ВВП на душу населення (GDP per capita) на кінець 2014 р. знаходиться в межах ЄС-28 – 27,3 тис. євро [13; 14], що свідчить про значне відставання життєвого рівня населення України від населення країн ЄС.

Окремої уваги та подальшого дослідження потребує вирішення питання щодо невідповідності показників зростання ВВП, у тому числі на душу населення, та власних надходжень Пенсійного фонду. На нашу думку, це пов'язано зі скороченням життєвого рівня населення, диференціацією населення (домогосподарств) за рівнем матеріального добробуту (60,5% населення України за даними 2014 р. має середньодушові еквівалентні загальні

Таблиця 1

Показники бюджету Пенсійного фонду України та життєвого рівня населення

Роки	Доходи Пенсійного фонду України, % ВВП			Перевищення доходів над видатками (+), видатків над доходами (-), млн грн	Частка пенсіонерів у загальній чисельності населення, %	ВВП на душу населення в Україні, тис. грн
	Усього доходів	Власні надходження	Доходи Пенсійного фонду України (кошти Державного бюджету України), % ВВП			
2004	10,88	9,10	1,78	7,25	30,13	7,25
2005	14,89	9,67	5,12	9,34	29,75	9,34
2006	13,27	9,98	3,17	11,60	29,94	11,60
2007	14,40	10,48	3,55	15,45	29,88	15,45
2008	15,77	10,75	4,37	20,44	29,80	20,44
2009	16,25	10,93	5,31	19,79	29,80	19,79
2010	20,41	10,65	5,72	24,38	29,85	24,38
2011	14,64	10,31	4,32	29,47	30,01	29,47
2012	15,26	10,83	4,42	31,97	30,29	31,97
2013	16,45	10,96	5,47	33,43	29,94	33,43
2014	15,50	10,59	4,84	34,49	29,79	34,49
2015	13,38	8,58	4,79	46,11	28,30	46,11

Примітка. Побудовано за даними Міністерства фінансів України [7], Пенсійного фонду України [11], Державної служби статистики України [9]

доходи в місяць від 1 200,1 до 2 640,0 грн і лише 5,2% мають понад 3 720,0 грн²), тінізацією економіки, інфляційними та дефляційними процесами.

Зазначене має бути враховано при розробці та реалізації фінансово-економічної політики та фінансуванні соціальної сфери. Вважаємо, при запровадженні європейського підходу до ціноутворення, оподаткування варто враховувати низький життєвий рівень населення, від'ємну динаміку відтворення населення, відсутність середнього класу в країні та те, що в середньому 8,5% населення [9] має середньодушові еквівалентні загальні доходи в місяць, нижчі прожиткового мінімуму.

Актуальним залишається питання підвищення мінімальної заробітної плати та посадового окладу (тарифної ставки) працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки; прожиткового мінімуму та рівня його забезпечення з урахуванням індексу споживчих цін; підвищення розміру державної соціальної допомоги (у тому числі відповідно до ст. 5 Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», на кожну дитину віком від 3 до 18 років; надання соціальної допомоги залежно від матеріального становища сім'ї [6; 15; 16].

Важливим у такій ситуації є формування довіри до державних інститутів, забезпечення політичної та макро-економічної стабільності, впровадження міжнародних стандартів інвестиційної діяльності, позитивного інвес-

тиційного клімату в країні, створення основ для забезпечення публічності, прозорості та простоти включення приватного сектора і суб'єктів господарювання різних форм власності до інвестиційних проектів, які реалізуються, в тому числі, на підходах публічно-приватного партнерства та можуть бути цікавими недержавним пенсійним фондам як інституційним інвесторам.

Висновки. Система соціального захисту – це динамічна система, що включає політичну, фінансово-економічну, організаційну та моральну складові, яка відображає проваджену державою модель фінансово-соціального захисту та соціальної політики через фінансовий механізм її забезпечення. Запровадження підходів до фінансування соціального захисту в суспільстві має тісні причинно-наслідкові зв'язки із національними та світовими процесами, включенням національної економіки до інтеграційних процесів, рівнем політичної, економічної та військової безпеки тощо. Удосконалення фінансової політики у соціальній сфері має враховувати як провідний світовий досвід, так і стан та особливості національного розвитку.

Результативність фінансування соціального захисту має визначатися як система якісних та кількісних показників (індикаторів) відповідно до програм, що фінансуються за рахунок державних і приватних джерел фінансування.

Список використаних джерел:

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : [підручник] / О.Ф. Скакун / пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с. [Електронний ресурс]. — [Режим доступу] : <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/34/48/>
2. Б'юкенен Дж.М., Масгрейв Р.А. Суспільні фінанси і суспільний вибір: Два протилежні бачення держави / Дж.М. Б'юкенен, Р.А. Масгрейв. — пер. з англ. — К.: Вид. дім «КМ Академія», 2004. — 175 с.
3. Маркетинг соціальних послуг : [навчальний посібник для студ. вузів] / [В.Г. Воронкова та ін.]; під ред. В.Г. Воронкова. — Київ : Професіонал, 2008. — 575 с.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу] : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Про схвалення Концепції подальшого проведення пенсійної реформи: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 жовтня 2009 р. N 1224-р. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу] : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1224-2009-%D1%80>
6. Про Основні напрями бюджетної політики на 2012 р.: Постанова Верховної Ради України від 13.05.2011 р. № 3358-VI. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу] : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3358-vi>
7. Соціальний захист та соціальне забезпечення. Матеріали Міністерства фінансів України. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу] : <http://www.minfin.gov.ua/news/bjudzhet/socialnij-zahist-ta-socialne-zabezpechennja>
8. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу] : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
9. Державна служба статистики України. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу] : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2015 р. / [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-П) впровадження», — К., 2016 — 80 с. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу] : http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring%20Quarter%202015/KV_IV_2015_Monitoring_ukr.pdf
11. Про пенсійне забезпечення. Верховна Рада України; Закон від 05.11.1991 р. № 1788-XII. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1788-12>
12. Звіти про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2011–2015 рр.: Пенсійний фонд України. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу] : <http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/>
13. GNI per capita ranking, Atlas method and PPP based. World Bank Group. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу] : <http://data.worldbank.org/data-catalog/GNI-per-capita-Atlas-and-PPP-table>
14. People in the EU: who are we and how do we live? // Eurostat Statistical books, 2015 edition, 200 р. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу] : <http://europa.eu>
15. Про невідкладні заходи з подолання бідності: Указ Президента України від 26.02.2010 р. № 274/2010. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/274/2010>
16. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000 р. № 1768-III. — [Електронний ресурс]. — [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1768-14>

² Пржитковий мінімум для працездатних осіб у 2014 р. становив 1 218 грн на місяць.

Анотація. Стаття посвячена раскрытию теоретических и практических вопросов формирования и реализации финансовой политики государства в социальной сфере в условиях трансформационной экономики. Раскрываются факторы и подходы финансирования социальной защиты. Проведен анализ государственного финансирования и показателей социальной защищенности населения в Украине. Определены сложности финансирования социальной сферы в Украине. Сделаны выводы и обобщения по финансированию социальной защиты в трансформационной экономике.

Ключевые слова: финансовая политика в социальной сфере, система социальной защиты населения, государственное финансирование социальной защиты, социальные риски, расходы социальной направленности, пенсионный фонд.

Summary. The article is devoted to theoretical and practical problems of formation and realization of the state financial policy in the social sphere in the conditions of transformation economy. Factors and approaches of social protection financing have been disclosed. Analysis of public finance and social protection of population figures in Ukraine presented. It has determined peculiar properties complexity of financing the social sphere in Ukraine. The article has done conclusions and generalizations about the financing of social protection in the transformational economy.

Key words: fiscal policy in the social sphere, social security system, public financing of social protection, social risks, expenses in the social sphere, retirement fund.

УДК 339.9:061.1 ЄС

Кушнір Н.О.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Стебляк Д.М.

*викладач кафедри міжнародних відносин
Ужгородського національного університету*

Kushnir N.O.

*PhD, Associate Professor of International Economic Relations
Uzhgorod National University*

Steblyak D.M.

*Lecturer of International Relations Department
Uzhgorod National University*

НЕРІВНОМІРНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН ЄС

UNEVEN OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE EU'S COUNTRIES

Анотація. В роботі проаналізовано причини та передумови економічного розвитку країн Європейського Союзу. Описано країни, які економічно розвинуті та «країни периферії» на європейському просторі. Досліджено особливості нерівномірності економічного розвитку країн ЄС. Також досліджено можливості та перспективи взаємодії країн-членів ЄС з подолання економічних нерівномірностей у контексті європейської конвергенції. Проаналізовано проблеми та перспективи подолання нерівномірності економічного розвитку країн ЄС.

Ключові слова: Європейський Союз, економіка, країна, країни периферії, економіка ЄС, економічно сильні країни ЄС.

Вступ та постановка проблеми. Сучасний світогосподарський розвиток характеризується процесами глобалізації та регіоналізації, що формують економічні центр і периферію як форми міжнародного розподілу праці та, зазвичай, стають фактором, що породжує нерівності у просторовому розвитку. Глобалізація, яка є ознакою сучасної міжнародної економічної системи, набула суперечливого і асиметричного характеру, оскільки її вигоди та загрози розподіляються вкрай нерівномірно на між-країновому рівні, що свідчить про її нинішню нездатність забезпечити економічну рівновагу у світовій економіці. Європейський Союз як форма регіоналізації у глобаль-

ному просторі в середині свого угруповання об'єднав різні за рівнем розвитку країни, взявши тим самим на себе з самого початку місію подолання економічних нерівностей між ними з перспективою переростання у союз відносно рівномірно розвинутих національних економік. У вирішенні цієї проблеми ЄС досяг суттєвих успіхів, хоча повною мірою її не вдається виконати.

Сучасна європейська інтеграція має нерівномірний характер, спостерігаються значні нерівності між старими та новими країнами-членами ЄС, центр-периферійна структура європейської економіки стає досить різноманітною. З одного боку, швидкими темпами розвиваються